

KÜÇÜK VE ORTA BÜYÜKLÜKTEKİ İŞLETMELERİN BASEL II KRİTERLERİNE UYUM DURUMLARINI TESPİT ETMEYE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

Osman ULUYOL*

Mustafa ÇAM**

ÖZET

Bu makalede Türkiye’de 2009 yılında uygulanmaya başlaması amaçlanan Basel II kriterlerine karşı Türk işletmelerinin ne düzeyde hazırlıklı oldukları ve bu sürece uyum sağlamak için ne tür hazırlık çalışmaları yaptıkları araştırılmaktadır. Öncelikle Basel II hakkında teorik bilgi verilmekte ve Basel II kriterlerinin Türkiye’de uygulamaya başlanmasıyla birlikte bu sürecin Türk KOBİ’leri üzerindeki olası etkilerinin neler olacağı hakkında bazı tespitler yapılmakta ve mevcut durumun araştırılması amacıyla KOBİ’ler üzerinde yapılan bir anket uygulamasının sonuçlarına yer verilmektedir. Çalışmanın sonunda anket sonuçlarına göre yapılan bir değerlendirme ve çözüm önerileri yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Basel II, KOBİ, KOBİ’ler ve Basel II

A STUDY AIMED AT RESEARCHING OF COMPATIBILITY OF SMES TO THE BASEL II STANDANTS

ABSTRACT

In this paper it is researched in which degree the turkish small and medium sized businesses are prepared for the Basel II standarts which is aimed to be transferred into practice in 2009 in Turkey and what are they doing for preparing themselves to this process. Firstly some explanations are given about Basel II standarts and some considerations are made about what sort of possible affects on turkish SMEs they can have after putting them into practice in Turkey and the results of a survey conducted by the authors of this paper. At the end of the study there is an interpretation about survey results and some possible solutions.

Keywords: Basel II, SMEs, Basel II and SMEs

* Yrd.Doç.Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Biga İİBF

** Yrd.Doç.Dr., Mustafa Kemal Üniversitesi, İskenderun Turizm ve Otelcilik Yüksek Okulu

GİRİŞ

Gelişmiş bir ülke olma yolunda ilerleyen ülkemiz bu amaçla çok yönlü bir çalışma içindedir. Bu çalışmaların bir boyutu da KOBİ'lerimizin de gelişmiş ülke KOBİ standartlarına yükselmesidir. Basel II'ye hazırlık süreci bu anlamda Avrupa Birliği normlarına uyum çerçevesinde de ele alınmalıdır. Basel II'ye uyum sağlanması beraberinde ülkemizin Avrupa Birliği standartlarına uyumuna önemli katkılar sağlayacaktır. Ayrıca KOBİ'lerin Basel II standartlarına uyumunun sağlanması ile bu işletmelerin en önemli sorunlarından birisi olan finansman sorununun çözümünde önemli kazanımları olacaktır. Diğer taraftan yine Basel II standartlarının sağlanmasıyla KOBİ'lerimizin büyük çoğunluğunun yaşamakta olduğu kurumsallaşamama sorununun üstesinden gelme açısından da ilerleme sağlanacaktır. Basel II sürecine uyum konusu bu bakımdan önem taşımaktadır.

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bugünkü sorunlu yapıları ile KOBİ'leri yakından ilgilendiren Basel II standartlarında mali tabloların şeffaf, güvenilir olması, kurumsal yönetim anlayışı, alınan kararlar, organizasyon yapısı yönetim araçları, verimlilik ve performans düzeyi, personel yetersizliği, kullanılan teknoloji parkı ve sistemler dış ticaret uygulamaları, pazar payı, karlılık oranları ve kayıt dışılık gibi birçok kriter ön plana çıkmaktadır. KOBİ'ler bu kriterlere uyum sağlamak amacıyla bir an önce çalışmalara başlamak zorundadırlar.¹

İşletmelerimizin daha kurumsal yönetilmeleri, ülkemizde en büyük sorunlardan birisi olan kayıt dışılığın minimum yani kabul edilebilir bir düzeye inmesi², işletmelerimizin finansal yapılarının güçlendirilmesi, daha fazla kurumsal bir yapıya kavuşması, dolayısıyla kredibilitelerinin yükselmesi Basel II kriterleri sayesinde bir zorunluluk haline gelecektir. İstenilen kurumsallığa ulaşamamış, faaliyetlerini daha çok kayıt dışı gerçekleştiren işletmelerin kredi değerliliği düşük olacağından bu işletmelerimizin yabancı kaynak sağlamaları zorlaşacak ve yükselecek risk primleri nedeniyle rakiplerine göre daha yüksek faizle kredi kullanacaklarından rekabet avantajlarını kaybetmekle karşı karşıya kalacaklardır.

Kurumsallaşma kelime anlamıyla değerlendirildiğinde; kuruluşun kişilerden bağımsız olarak belirli amaç ve hedefler doğrultusunda belirli ilke ve değerler çerçevesinde yönetilmesini ifade etmektedir. Günümüzde kurumsallaşma, kuruluşun, tüm stratejik kararlarına ve faaliyetlerine yön veren vizyon, ana amacı ve üstlendiği ana görevini betimleyen misyon, faaliyetlerini yürütürken uyacağını beyan ettiği kavramları içeren ilke ve değerlerle yol ve yöntemleri yansıtan politikalar ve kısa dönemli hedeflerine ulaşmak için sürdürdüğü uygulamalar başlıkları altında toplanan beş temel kurumsallaşma faktörü açısından belirli bir niteliğe, sürekliliğe ve dinamiğe sahip olması şeklinde tanımlanmaktadır. Basel II sürecinde kurumsallaşmanın ön plana çıkmasının sebepleri risk değerlemesi sürecinde kurumsal yönetimin önem

¹ Ercan Körpe, 'Bölgesel Kalkınma Ajansı ve KOBİ'ler', *Active, Bankacılık ve Finans Dergisi*, Yıl 9 (2008), Sayı 55.

² Gülçimen Yurtsever vd., *Girişimcilik*, (Karahan Kitabevi, Mersin 2006), s. 283.

kazanacak olması ve derecelendirmeye kalitatif bir faktör olarak etki edecek olmasıdır.³

Ülkemizde mevcut KOBİ'lerin büyük bölümü aile şirketi özelliği taşımakta ve bu işletmelerin büyük bölümünde finansal yönetim profesyonel finans yöneticileri tarafından değil, aile bireyleri tarafından geleneksel hale gelmiş metotlarla yürütülmektedir. Ancak Basel II'de KOBİ'lere finansal açıdan çok fazla iş düşmektedir. Derecelendirmede yüksek değerler elde edebilmek için yapılması gerekenler uzman bir finans ve yönetim bakış açısı gerektirmektedir. Halihazırda KOBİ'lerin işletme faaliyetleri sırasında karşılaştıkları en büyük sorunlar, öz sermaye yapılarının yetersizliğinden kaynaklanan finansal sorunlardır. Yaşanan sermaye sorunlarıyla birlikte KOBİ'lerin yöneticilerinin finansman bilgilerinin yeterli olmaması ve bu konuda yetişmiş elemanlar istihdam edilmemesi de sorunu derinleştirmektedir.⁴

Öz kaynakları faaliyetlerini yürütmeleri için yeterli olmayan KOBİ'ler yabancı kaynak ihtiyacı duyarlar. Ancak KOBİ'lerin en önemli sorunlarından bir tanesi uygun şartlarda finansman sağlanamamasıdır. Bu nedenle KOBİ'lerimizin verimliliklerini artırabilmeleri için öncelikle finansmana erişim açısından kendilerini yakından ilgilendiren Basel II uygulamasına hazır olmaları gereği vardır. Ülkemizde 2009 yılında uygulamaya konulması hedeflenen Basel II'ye uyum AB standartlarına uyumu da beraberinde getirecektir. Faaliyetlerini mevcut yapısı ve imkanlarıyla sürdürmekte ısrar eden KOBİ'lerin Basel II sürecinden olumsuz etkileneceği açıktır. Ancak uygulama, iyi derece alma koşullarını sağlayan ve yüksek derecelendirme notuna, düşük temerrüt olasılığına, Basel II'de öngörülen teminatlarla sahip olan KOBİ'ler açısından ise bir fırsat olabilecektir."⁵

1.a. KOBİ'lerin Tanımı ve Önemi

KOBİ'ler gelişmiş ve gelişmekte olan tüm ekonomilerde olduğu gibi ülkemizde de gerek sayıları gerekse istihdama ve üretime yapmakta olduğu katkılar itibarıyla önemli bir yere sahiptir. Uluslar arası ekonomik ilişkilerde yaşanan gelişmeler, rekabet koşullarındaki hızlı değişme, teknolojik alandaki yenilikler yanında ekonomik faaliyeti düzenleyen kurallardaki değişimler KOBİ'lerin performansını etkilemektedir. Son dönemde uluslar arası finansal sistemde yoğun olarak tartışılmakta olan Basel II düzenlemeleri KOBİ'leri çok yakından ilgilendirmektedir.

18.11.2005 tarih ve 25997 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan "Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelik"e göre KOBİ'ler iki yüz elli kişiden az çalışan istihdam eden ve yıllık net

³ Öcal Usta ve Sevinç Güler, 'Kobilerin Finansmanı Üzerinde Basel II Kriterlerinin Etkileri Ve Değişen Koşullarda Kredi Sağlamaya Yönelik Önlemler', *3.KOBİ'ler Verimlilik Kongresi, AB'nin KOBİ Finansmanına Getirdiği Yenilikler, Kongre Kitabı, 17-18 Kasım 2006, (İstanbul 2006)*, ss. 225-226.

⁴ Reha Uz ve diğerleri, *Risk Yönetimi ve BASEL II'nin KOBİ'lere Etkileri*, Türkiye Bankalar Birliği Yayını, Eylül 2004, Yayın No: 228, ss. iv-v.

⁵ (<http://www.kosgeb.gov.tr>: 2008: s. 1, Erişim Tarihi: 15.06.2008).

satış hasılatı ya da mali bilançosu yirmi beş milyon Yeni Türk Lirasını aşmayan işletmeler olarak tanımlanmış ve aşağıdaki şekilde sınıflandırılmıştır.⁶

a) Mikro işletme: On kişiden az çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hasılatı ya da mali bilançosu bir milyon Yeni Türk Lirasını aşmayan çok küçük ölçekli işletmeler,

b) Küçük işletme: On kişiden elli kişiye kadar çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hasılatı ya da mali bilançosu beş milyon Yeni Türk Lirasını aşmayan işletmeler,

c) Orta büyüklükteki işletme: Elli kişiden fazla iki yüz elli kişiden az çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hasılatı ya da mali bilançosu yirmi beş milyon Yeni Türk Lirasını aşmayan işletmeler.

Hazine Müsteşarlığı'nın tanımına göre ise KOBİ'ler; imalat sanayinde faaliyette bulunan ve yasal defter kayıtlarında arsa ve bina hariç, makine, teçhizat, tesis, taşıt ve demirbaşları toplamının net tutarı 400.000 YTL'nı aşmayan;

1 – 9 İşçi çalıştıran işletmeler çok küçük ölçekli

10 – 49 İşçi çalıştıran işletmeler küçük ölçekli

50 – 250 İşçi çalıştıran işletmeler orta ölçekli işletmelerdir.

Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın tanımına göre de KOBİ'ler; imalat sanayinde faaliyet gösteren, 1 ile 200 arası işçi çalıştıran, gerçek usulde defter tutan, arsa ve bina hariç sabit sermaye tutarı 2 Milyon ABD dolarının karşılığı YTL'nı aşmayan işletmelerdir.

Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı'nın (KOSGEB) tanımı (3624 Sayılı Kanun) ise: 1-50 işçi çalıştıran imalat sanayii işletmelerini küçük ölçekli, 51-150 işçi çalıştıran imalat sanayii işletmelerini ise orta ölçekli işletme olarak kabul etmektedir.⁷

Basel II Standartlarına Göre KOBİ'ler ;

Basel II kriterlerine göre KOBİ'ler 250'den az işçi çalıştıran, yıllık ciroları 50 Milyon EURO'dan az ve bilanço aktif toplamı 43 milyon EURO'dan küçük olan işletmeler olarak tanımlanmaktadır. Basel II kriterlerinin daha çok KOBİ'ler açısından ele alınmasının nedeni KOBİ'lerin işletmelerin geneline bakıldığında dünyadaki işletme sayısının % 90'ını, ülkemizde ise % 99,5'ini oluşturmasından kaynaklanmaktadır.⁸

⁶ Salim Şengel, 'Küçük Ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Basel II Düzenlemeleri Kapsamında Muhasebe Uygulamaları Açısından Değerlendirilmesi: Bilecik Örneği': **3.KOBİ'ler Verimlilik Kongresi, AB'nin KOBİ Finansmanına Getirdiği Yenilikler, Kongre Kitabı, 17-18 Kasım 2006**, (İstanbul 2008), ss. 90-96.

⁷ Figen Yılmaz, 'Türkiye'de Küçük ve Orta Boy İşletmeler', **İktisadi Araştırmalar ve Planlama Müdürlüğü**, (İş Bankası Yayını, Ankara 2008), s. 1.

⁸ Duygu Anıl Keskin, 'Basel II Kriterlerinin İşletmeler Üzerindeki Etkileri', **İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi**, 2007, (1), ss. 95-104.

Standartlar uyarınca bankalar kredi talebinde bulunan kuruluşları iki gruba ayıracaktırlar. Bir bankadan kullandıkları kredi tutarı 1 Milyon EURO'nun altında bulunan firmalar o bankanın perakende portföyünde, 1 Milyon EURO'nun üzerinde bulunanlar ise kurumsal portföyde değerlendirilecektir. Firmalar içerisinde bulunduğu portföyün risk ağırlıklarına tabi olacaklardır. Kurumsal portföy içindeki firmalar dış derecelendirme kuruluşlarınca değerlendirilecek olup, bu firmaların kredi maliyetleri daha yüksek olacaktır. Bu noktada KOBİ'lere tavsiye edilebilecek husus, artan kredi maliyetleriyle karşılaşmaması için alacakları kredileri farklı bankalara bölmeleri olacaktır.

Basel II'ye göre KOBİ sınıflandırması aşağıda şematik olarak görülmektedir:⁹

Basel II'ye Göre KOBİ Sınıflandırması

<u>Kredi Tutarı</u>	<u>Yıllık Satış Ciro</u>	<u>Sınıflandırma</u>
Krd. Mik. > 1 000 000 EUR	Ciro > 50 000 000 EUR	Kurumsal
Krd. Mik. < 1 000 000 EUR	Ciro > 50 000 000 EUR	Kurumsal
Krd. Mik. > 1 000 000 EUR	Ciro < 50 000 000 EUR	Kurumsal - KOBİ
Krd. Mik. < 1 000 000 EUR	Ciro < 50 000 000 EUR	Perakende - KOBİ

Perakende KOBİ olarak kabul edilen firmalar derecelendirme işlemi yapılmadan % 75 risk ağırlığına tabi tutulacaklardır.

1.b. Basel I ve Basel II

BIS (Banks for International Settlements) ülkelerin merkez bankalarının bir araya gelerek oluşturdukları bir kuruluştur. Bankaların dünya çapında ortak standartlarda çalışmasını sağlamak üzere, 1974 yılında BIS bünyesinde "Basel Komitesi" oluşturulmuştur.¹⁰ Basel Komitesi'ne üye ülkeler; Belçika, Kanada, Fransa, Almanya, İtalya, Japonya, Lüksemburg, Hollanda, İsveç, İsviçre, İspanya, İngiltere ve ABD'dir. Komiteye üye ülkeler, hem kendi merkez bankaları hem de bankacılık denetiminde resmi sorumluluğu olan kurumlar tarafından temsil edilir. Basel Komitesi, resmi olarak kanun ve kurallar koyma yetkisine sahip olmamakla birlikte, bankacılık sektörü düzenlemeleri ile ilgili tasarı ve teklifler üreterek bunları

⁹ (<http://www.atonet.org.tr>, 2008: s. 1, Erişim Tarihi: 15.10.2008).

¹⁰ R. Ayadi, ve F. D. Rossi, 'Practical Implications of the New Capital Accord for the European Banking Systems Result & Analysis of Industry Survey 2005', *Working Paper*, ss. 1-14.

tartışmaya açabilir.¹¹ Dünya bankacılık sistemini tek bir standart ölçüt ile denetleme anlayışının ilk adımı, 1988 Basel Uzlaşısı ile atılmıştır.¹²

Basel Komitesi tarafından 1988 yılında yayınlanan Basel I standartları ile bankaların uymaları gereken çalışma kriterleri belirlenmiştir. Basel I'e göre bankaların krizlere karşı dayanıklılığını artırmak üzere banka sermayelerinin riskli aktiflere oranının yüzde 8'den az olamayacağını ifade eden sermaye yeterlilik rasyosu getirilmiştir.¹³ Ancak zamanla mali piyasaların daha da gelişmesi ve işlemlerin karmaşıklaşması sonucu Basel I kriterlerinin yetersiz kaldığının görülmesi üzerine yapılan yeni çalışmalar neticesinde Basel II standartları geliştirilmiştir. Basel II risk odaklı sermaye yönetimi ve risk odaklı kredi fiyatlamasını beraberinde getirmektedir. Basel II kriterleri ile kredi ve piyasa riskleri dışında operasyonel risklerin de dikkate alınması gerektiği görüşüyle sermaye yeterliliği hesaplama yöntemleri daha etkin hale getirilmiştir.¹⁴ Operasyonel risk, yasal düzenlemeler, hile, sistem ve kontrol mekanizmalarına ilişkin yetersizlikler veya dışsal olaylardan kaynaklanan riskler olarak tanımlanmaktadır.¹⁵

Risk odaklı kredi fiyatlaması doğal olarak KOBİ'lerin kullanacakları kredilerin miktarını, fiyatını olumlu ya da olumsuz etkileyecektir. Basel II kriterleri ile sermaye yeterliliğinin nasıl hesaplanacağına ve kamuya açıklanacağına ilişkin düzenlemeler getirilmiştir. Bankaların Basel I kriterleri ile getirilen minimum % 8 sermaye yeterliliğine ilişkin zorunluluk devam etmektedir. Sermaye yeterliliğinin hesaplamasında Basel II kriterleri ile kredi, piyasa ve operasyonel risklerin tümünün dahil edilmesi gerekmektedir. Bankalar kullandığı her 100 birim kredi için 8 birim sermaye bulundurmak zorundadır.¹⁶ Çünkü bankalar firmaların operasyonel risklerini dikkate almak suretiyle sermaye bulundurmak zorundadırlar. Kullandırılan kredinin türünden vadesine, teminatından firma derecelendirilmesine kadar çeşitli kriterler, kredilerin fiyatına yansıtacaktır. Kredi verilen firmanın derecelendirme notu düştükçe, banka hem daha çok risk alacak hem de karşılık olarak daha çok sermaye tutacak ve dolayısıyla daha çok kaynağını getiriden mahrum bırakacaktır. Dolayısıyla bankalar artan maliyetlerini ve risklerini karşılamak amacıyla bu maliyetleri işletmelere kullandırdıkları kredi maliyetlerine yansıtacaklardır. Bunun sonucunda da firmalara kullandırılacak kredilerin maliyetleri artacaktır.

¹¹ C. Jarnes, 'RAROC Based Capital Budgeting and Performance Evaluation: A Case Study of Bank Capital Allocation', *Financial Institutions Center*, Wharton School, (University of Pennsylvania 2002).

¹² Suat Teker vd., 'Banka Sermaye Yeterliliği: Basel II Standartlarının Bir Türk Bankasına Uygulanması', *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, www.e-sosder.com, 2005 Bahar, C. 3, S. 12 (42-54).

¹³ Reha Uz, Risk..., ss. İv-v.

¹⁴ (Basel II, www.pwc.com).

¹⁵ Çetin Özbek 'Denetimin Değişen Dünyası: Yeni İç Denetim Profili', **VII.Türkiye İç Denetim Kongresi**, (Institut of Internal Auditors 2002).

¹⁶ Duygu Anıl Keskin, Basel II ..., ss. 95-104.

KOBİ'lerin finansman sorunlarının temelinde özsermaye yapılarının zayıf olması yatmaktadır. Bağımsız derecelendirme kuruluşları ile bankalar tarafından derecelendirmeye tabi tutulacak olan KOBİ'lerin değerlendirilecek olan özelliklerinin başında, sahip oldukları işletme sermayesi gelmektedir. Güçlü sermaye yapısına sahip KOBİ'lere verilecek kredilerin maliyetleri daha düşük olacaktır. Bunun sonucunda düşük maliyetle kredi kullanan KOBİ'ler rekabette üstünlük sağlayacaklardır.

1.c. Basel II Standartlarının KOBİ'ler Üzerindeki Olası Etkileri

Avrupa Birliği ülkelerinde Basel II uygulamaları daha önce başlarken ülkemizde ise BDDK'nın önderliğinde bir yol haritası düzenlenerek, mevzuatın tamamlanmasıyla beraber uygulamaya geçirilmesi planlanan Basel II uygulaması gerek Türk Ticaret Kanunu'nun yetiştirilememesi gerekse banka üst düzey yöneticilerinden gelen erteleme talepleri sonucunda 2009 yılına ertelenmiştir.¹⁷ Ancak yine de uygulamanın 2009 yılında başlatılması zor görünmektedir.

Bankaların sermaye yeterliliği standartlarını yeniden belirleyen ve risk yönetimini ön plana çıkaran Basel II düzenlemesi ile birlikte bankaların davranışını etkileyecek olan yeni risk yönetimi anlayışı kredi müşterilerine de yansımaktadır. Ülkemizde Basel II ile birlikte, kredinin subjektif yöntemlerle "iyi" veya "kötü" kredi olarak belirlenmesi sürecinden kredinin çeşitli unsurları ile "çok riskli" veya "az riskli" olduğunun belirlenmesi sürecine girilecek ve fiyatlamasının buna göre yapılması kaçınılmaz olacaktır. Bu risk odaklı kredi fiyatlaması KOBİ'lerin kullanacağı kredilerin miktarlarını, fiyatlarını olumlu ve/veya olumsuz yönde etkileyebilecektir. Kullanılan kredi türünden vadesine, teminatından firma kredi notuna kadar çeşitli kriterler firmaların kullanacakları kredilerin fiyatlarına yansımaktadır.¹⁸

Mevcut sistemde işletmelerin kredi talepleri banka uzmanlarınca incelenmekte, istihbarat yapılmakta ve kredi talebi sonuçlandırılmakta idi. Bu sistemde incelemeler gelişmiş standartlara dayandırılmamakta ve subjektif olabilmektedir. Bir uzmana göre iyi olarak değerlendirilebilen firma, diğer bir uzmana göre kredi alabilmek için yeterli kriterlere sahip olamayabilmektedir. Kredi taşıyanın aldığı riskler rakamsal olarak ifade edilemediği için farklı uzman görüşleri ortaya çıkmaktadır. Buna karşın Basel II standartlarına göre kredi değerlendirmesi daha önce de belirtildiği gibi risklerin ölçülmesine ve bununla birlikte risklerin seviyesine göre kredi maliyetinin belirlenmesi temeline dayanmaktadır.

"Türkiye'de 2009'da yürürlüğe girmesi planlanan Basel II kriterleri ile kredi talebinde bulunan firmaların finansal verileri, yönetici-ortakların geçmişi, organizasyon yapısı, ithalat-ihracat pazar payı ve firmanın derecelendirme notuna bakılacaktır. Ayrıca yoğunlukla kullanılan müşteri çek ve senetleri ile ortak ve grup şirketi kefaletleri yerine mevduat sertifikası, altın, borçlanma senetleri, yatırım

¹⁷ Hüseyin Ali Kutlu ve Demirci, N. Savaş Demirci, 'Kapsamlı Bir Risk Yönetimi Düzenlemesi: Basel II ve KOBİ'lere Muhtemel Etkileri', *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (Sayı 40, Ekim 2008), ss. 200-212.

¹⁸ Reha Uz, Risk....., ss. İv-v.

fonları, ana endeksteki hisse senetleri gibi daha güçlü teminatlar istenecektir”.¹⁹ “İyi yönetilen, güçlü sermaye yapısına sahip, kayıt dışı faaliyetleri bulunmayan, iyi finanse edilmiş ve gerekli tüm bilgileri (finansal ve niteliksel) zamanında ve yeterli bir şekilde sunarak şeffaflığı sağlayabilen KOBİ’ler potansiyel olarak en iyi dereceyi almak suretiyle, en iyi şartlarda finansman olanaklarına erişim imkanına sahip olacaklardır”.²⁰

Ülkemizde KOBİ olarak nitelendirilen firmaların büyük bir kısmının Basel II KOBİ tanımına göre perakende portföy kapsamında değerlendirilmesi bu risk düzeyini % 75’e indirebilecek, kredi riskini azaltıcı teminatların tesis edilmesiyle birlikte bu oran çok daha aşağılara çekilebilecektir.²¹ Daha önce de söz ettiğimiz gibi Basel II standartları risklerin ölçülmesine ve bununla birlikte risklerin seviyesine göre kredi maliyetinin belirlenmesi temeline dayanmaktadır.

1.d. Basel II’ye Göre Risk Ölçülmesi ve Değerlendirilmesi

Türkiye gibi sermaye birikiminin yetersiz olduğu ülkelerde işletmelerin sermaye ihtiyacı çok daha belirgindir. Özellikle de Türkiye’de işletmelerin yüzde 99.5’ini meydana getiren KOBİ’lerin en önemli gereksinimi ifade eden sermayeye ulaşım Basel II ile yeni şartlara bağlanmaktadır. Finans kesimi KOBİ’leri fonlarken artık geleneksel yöntemleri değil, kurumsal yönetim, şeffaf bilanço ve reyting gibi Basel II kriterlerini esas alacaktır. Fon talep eden işletmeler, Basel II kriterlerine göre organizasyonlarını revize etmek zorunda kalacaklardır. Kurumsal yönetime geçilmesi ve bilançoların şeffaf ve gerçeği yansıtır bir şekilde hazırlanması hayal olmaktan çıkıp gerçekleşmek zorunda kalacaktır. Mülkünü teminat göstererek kredi alamayan işletmeciler reyting kuruluşlarından ‘geçer’ not alabilmek için uluslararası muhasebe standartlarına uymak zorunda olacaklardır.

Standart çerçevesinde bankalar kredi verdiği firmaların taşıdığı riskleri ölçümleyebilmek için, firmalara derecelendirme notu vereceklerdir. Derecelendirme notuna etki eden faktörlerden birincisi firmanın finansal verileri diğeri ise firmanın niteliksel faktörleridir. Finansal veriler hepimizin bildiği gibi firmaların bilanço, gelir tablosu, nakit akım tablosu gibi verileri ile finansal analizlerinin yapılması sonucu elde edilecektir. Niteliksel veriler ise yöneticilerin ve ortakların geçmişleri, firmanın pazar payı, dış ticaret kapasitesi gibi unsurlarının değerlendirilmesi sonucu elde edilecektir.

¹⁹ Ali Ata vd., ‘KOBİ Finansmanında Basel II Uygulamalarının Olası Etkileri: Gaziantep’te Bir Uygulama’, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (Sayı 40, Ekim 2008), ss.185-199.

²⁰ TBB, ‘Basel II’nin KOBİ’lere Etkileri’, Basel II ve KOBİ’ler Çalışma Grubu, *Bankacılar Dergisi*, (2006, Sayı: 58).

²¹ Hatice Dilek Oğuz, ‘Basel II ve KOBİ Kredilerine Etkileri’, *Kalkınmada Anahtar: Verimlilik Dergisi*, (Temmuz 2008, Sayı: 235).

2. ARAŞTIRMA SONUÇLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu bölümde Akdeniz Bölgesi illerimizden Adana, Mersin, Antakya ve Osmaniye’de faaliyet gösteren sanayi KOBİ’ler üzerinde yapılan bir anket uygulamasından elde edilen sonuçların değerlendirilmesi yer almaktadır.

2.a. Araştırmanın Amacı

Basel II kriterlerinin uygulanmasının KOBİ’ler üzerinde yapacağı etkilerin araştırılması, KOBİ’lerin Basel II sürecine uyum durumlarının tespit edilmesi ve KOBİ’lerin Basel II’ye bakış açılarının ölçülmesi bu araştırmanın temel amacını teşkil etmektedir.

2.b. Ana Kitle ve Örneklem

Araştırmanın ana kitesini Akdeniz Bölgesindeki illerden Adana, Mersin, Antakya ve Osmaniye’de faaliyet gösteren küçük ve orta büyüklükteki sanayi işletmeleri teşkil etmektedir. Belirtilen illerin sanayi odaları veya ticaret ve sanayi odalarının resmi web sitelerinden alınan verilere göre Adana’da 1836, Mersin’de 754, Antakya’da 324 ve Osmaniye’de 82 olmak üzere toplam 2996 sanayi işletmesi faaliyette bulunmaktadır. Ana kitle içerisinde tesadüfi örnekleme yöntemiyle seçilen 130 işletmenin sahip ve/veya yöneticileri ile görüşülerek anket uygulanmıştır. Örneklemenin ana kitleye oranı yaklaşık % 4,34’tür. Ana kitlenin büyüklüğü göz önüne alındığında bu oranın ana kitleyi temsil etme açısından yeterli olduğu düşünülmektedir.

2.c. Veri Toplama Yöntemi ve Verilerin Değerlendirilmesi

Araştırmada veri toplama yöntemi olarak tümü yapılandırılmış sorulardan oluşan anket yöntemi uygulanmıştır. Anket formunda yer alan sorulardan ilk 6’sı anket uygulanan şirketlere ait genel bilgileri, diğer sorular ise işletme yönetimlerinin Basel II süreci hakkındaki görüş, fikir ve değerlendirmelerine yönelik bilgileri içermektedir. Anketlerle elde edilen veriler SPSS programı yardımıyla yüzde yöntemine göre sınıflandırılarak tablolara dönüştürülmüş ve sonuçların analizleri ve yorumları yapılmıştır.

2.d. Araştırmadan Elde Edilen Bulgular

Bu kısımda anket uygulanan işletmelerden elde edilen bulguların tablolar yardımıyla değerlendirilmesi yer almaktadır. Şirketlerin ölçeği, yaklaşık olarak yatırım düzeyleri, istihdam ettikleri personel sayısı, şirketlerin geçmişi, kurumsallaşma ve profesyonelleşme düzeyleri, sermaye kaynakları gibi konular ile işletme yöneticilerinin ve/veya sahiplerinin Basel II hakkında verdikleri cevapların tablolaştırılmış şekilleri ve yorumları bu bölümde ele alınmaktadır.

2.d.1. İşletmeler Hakkında Genel Soruların Değerlendirilmesi

İşletmelerin Faaliyette Bulundukları Sektörler İtibariyle Dağılımı:

Anket uygulanmış olan 130 işletme 41 değişik alanda faaliyette bulunmaktadır. Çok fazla ayrıntıya girilmemesi düşünülerek bu 41 faaliyet alanı sektörler itibariyle 8 grupta değerlendirilmiş ve sonuçlar Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1: Anket Uygulanan İşletmelerin Sektörlere Göre Dağılımı

Faaliyet Alanları	İşletme Sayıları	Yüzde %
İmalat	49	37,7
Gıda	30	23
Tekstil	16	12,30
Makine	12	9,23
Mobilya	8	6,15
Demir Çelik	7	5,38
Otomotiv	5	3,84
Tarıma Dayalı Sanayi	3	2,30
TOPLAM	130	100

Tablo 1’den de görüldüğü gibi anket uygulanan işletmelerin 49’u (% 37,7) imalat sektöründe, 30’u (% 23) gıda sektöründe, 16’sı (% 12,30) tekstil-giyim-dokuma sektöründe, 12’si (% 9,23) makine sektöründe, 8’i (% 6,15) mobilya sektöründe, 7’si (5,38) demir-çelik sektöründe, 5’i (% 3,84) otomotiv sektöründe, 3’ü (% 2,30) tarıma dayalı sanayi sektöründe faaliyette bulunmaktadır.

Anket Uygulanan İşletmelerde Çalışan Sayısı:

Tablo 2’de görüldüğü gibi ankete katılan küçük ve orta ölçekli 130 adet işletmenin çalışan sayılarına ilişkin verdikleri bilgilere göre, İşletmelerin 78’i (% 60) 0-49 arası, 38’i (% 29) 50-149 kişi, ve 14’ü (%10,77) 150 ve daha fazla kişi çalıştırmaktadır.

Tablo 2: Ankete Katılan İşletmelerde Çalışan Sayıları

Çalışan Sayısı	İşletme Sayısı	Yüzde %
0-49 kişi	78	60
50-149 kişi	38	29,23
150 ve daha fazla	14	10,77
TOPLAM	130	100

Anket Uygulanan İşletmelerin Yaklaşık Yatırım Tutarları

Ankete katılan KOBİ'lere yöneltilen yatırım tutarlarıyla ilgili sorudan elde edilen bulgular çerçevesinde, cevap veren işletmelerden 80'inin (% 61,5) yatırım tutarı 0-500.000 YTL arasında, 16 işletmenin (% 12,3) yatırım tutarı 501.000-10.000.000 YTL arasında, 7 işletmenin (%5,33) yatırım tutarı 10.000.001-100.000.000 YTL arasında, 3 işletmenin (% 2,3) yatırım tutarı 100.000.001 YTL ve üzerindedir. 24 işletmede (% 18,47) bu soruya cevap verilmemiştir.

Tablo 3: Ankete katılan KOBİ'lerin yatırım tutarlarının değerlendirilmesi

Yatırım Tutarları	İşletme Sayısı	Yüzde %
0-500.000 YTL	80	% 61,5
500.001-10.000.000 YTL	16	% 12, 30
10.000.001-100.000.000 YTL	7	%5,38
100.000.001 YTL ve üzeri	3	% 2,3
Yanıt Yok	24	%18,47
TOPLAM	130	%100

Anket Uygulanan İşletmelerin Kuruluş Yılları

Ankete katılan işletmelerin kuruluş yıllarına göre verdikleri cevaplar değerlendirildiğinde bu işletmelerden 35'inin (% 26,92) 1990 yılından önce, 51'inin (%39,23) 1991'den sonra 2000'den önce, 41'inin (% 31,54) 2001'den sonra kurulduğu anlaşılmaktadır. 3 işletmede (%2,3) ise bu soruya cevap verilmemiştir.

Tablo 4: Ankete katılan KOBİ'lerin kuruluş yılları

Kuruluş Yılı	İşletme Sayısı	Yüzde %
1990 ve 1990'dan önce	35	%26,92
1991-2000 arası	51	%39,23
2001'den sonra	41	%31,54
Yanıt Yok	3	% 2,3
TOPLAM	130	100

İşletme Ailenin Kaçınıcı Kuşağı Tarafından Yönetilmektedir

Türkiye'de faaliyet gösteren KOBİ'lerin büyük bir çoğunluğu aile işletmesi niteliği taşıdığından bu işletmelerin ailenin kaçınıcı kuşağı tarafından yönetildiği sorulmuş ve alınan cevapların dökümü Tablo 5'de gösterilmiştir. Buna göre bu işletmelerin 68'i (%52,31) birinci kuşak aile işletmesi, 33'ü (%25,33) ikinci kuşak ailesi işletmesi, 6'sı (% 4,62) üçüncü kuşak aile işletmesi iken 17 işletme (%13,07)

aile işletmesi olmadıklarını ve ortaklık esasına göre kurulduklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca 6 işletme (%4,62) ise bu soruya cevap vermemiştir.

Tablo 5: Aile İşletmesi Olan KOBİ'lerin Yönetiminde Bulunan Kuşak

Yönetimde Bulunan Kuşak	İşletme Sayısı	Yüzde %
Birinci Kuşak	68	% 52,31
İkinci Kuşak	33	% 25,38
Üçüncü Kuşak	6	% 4,62
Aile işletmesi değil	17	% 13,07
Yanıt Yok	6	% 4,62
TOPLAM	130	100

Anket Uygulanan KOBİ'lerin Yıllık Satışlarının Değerlendirilmesi

Orta ve büyük ölçekli 130 işletmeye yöneltilen yıllık satış tutarlarıyla ilgili sorulara cevap veren işletmelerin 81'i (% 62,3) 0-1.000.000 YTL arasında, 16'sı (%12,3) 1.000.000-100.000.000 YTL arasında, 4'ü (% 3,07) 101.000.000-500.000.000 YTL arasında ve 1'i de (% 0,7) 500.000.000 YTL ve üzerinde satış hasılatı gerçekleştirmektedir. Bu soruya cevap vermeyen işletme sayısı 28'dir (% 21,53).

Tablo 6: Ankete katılan KOBİ'lerin yıllık satışlarının değerlendirilmesi

Yıllık Satışlar	İşletme Sayısı	Yüzde %
0-1.000.000 YTL	81	%62,3
1.000.001-100.000.000 YTL	16	%12,3
100.000.001-500.000.000 YTL	4	% 3,07
500.000.001 ve üzeri	1	% 0,7
Yanıt Yok	28	%21,5
TOPLAM	130	100

Ankete Katılan KOBİ'lerin Yıllık Satışlarının Değerlendirilmesi

KOBİ'lerin satışlarının yurt içi oranlarını tespit etmek amacıyla sorulan bu soruya verilen cevaplara göre 106 işletmenin (% 81,53) satışlarının yarıdan fazlasını yurt içinde gerçekleştirdiği, 14 işletmenin (% 10,77) ise yurt içi satış oranının %

50'nin altında olduğu anlaşılmaktadır. Buna göre bu işletme grubunun daha çok ihracat ağırlıklı çalıştığı anlaşılmaktadır. 10 işletmede (% 7,7) bu soruya yanıt verilmemiştir.

Tablo-7: Ankete katılan KOBİ'lerin yurt içi satışlarının değerlendirilmesi

Yurt İçi Satış Değerleri	İşletme Sayısı	Yüzde %
%50'den az	14	% 10,7
%50'den fazla	106	% 81,6
Yanıt Yok	10	% 7,7
TOPLAM	130	100

İşletmelerde Yönetimin Fonksiyonelleşme Durumu

KOBİ'lerin bünyesinde bulundurdıkları bölümleri değerlendirmeye yönelik olarak sorulan soruya verilen cevaplardan elde edilen bulgular çerçevesinde; işletmelerin % 86,92'sinde muhasebe bölümünün bulunduğu, %13'ünde muhasebe bölümünün bulunmadığı, % 56,92'sinde muhasebe-finance bölümünün bulunduğu, % 40'ında muhasebe-finance bölümünün bulunmadığı, % 68,46'sında pazarlama bölümünün bulunduğu, % 30'unda pazarlama bölümünün bulunmadığı, % 63,85'inde üretim bölümünün bulunduğu, % 34,61'inde üretim bölümünün bulunmadığı, % 41,54'ünde insan kaynakları bölümünün bulunduğu, %55,38'inde insan kaynakları bölümünün bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Oranların toplamının 100'den düşük olmasının nedeni sorulara az sayıda cevap vermeyen işletme bulunmasından kaynaklanmaktadır.

Tablo 8: KOBİ'lerin fonksiyonelleşme durumuna yönelik değerlendirmeler

Bölümler	Var	Yüzde %	Yok	Yüzde %	Yanıt Yok	Yüzde %
Muhasebe Bölümü	113	86,92	13	10	4	3,08
Muhasebe-Finance Bölümü	74	56,92	52	40	4	3,08
Pazarlama Bölümü	89	68,46	39	30	2	1,54
Üretim Bölümü	83	63,85	45	34,61	2	1,54
İnsan Kaynakları Bölümü	54	41,54	72	55,38	4	3,08

KOBİ'lerin Finansal Yapılarının Değerlendirilmesi

Ankete katılan KOBİ'lerin finansal yapılarını ortaya koymak amacıyla sorulan soruya verilen cevapların değerlendirilmesi sonucunda 54 işletmenin (% 41,54) finansal yapısının tamamen öz kaynaklardan, 57 işletmenin (% 43,84) finansal

yapısının ağırlıklı olarak öz kaynaklardan, 6 işletmenin (% 4,62) finansal yapısının ağırlıklı olarak yabancı kaynaklardan oluştuğu anlaşılmıştır. Soruya cevap vermeyen işletme sayısı 13'tür (%10). Tablodan, işletmelerin kendi öz kaynaklarının finansman kullanımında yeterli olduğu, sermayesinin borçlara oranla daha fazla olduğu, finansman yapısının kendi öz sermayesine bağlı olduğu görülmektedir.

Tablo 9: KOBİ'lerin Finansal Yapılarının Değerlendirilmesi

Finansal Yapı	İşletme Sayısı	Yüzde %
Tamamı Öz Kaynak	54	% 41,5
Yarısından Fazlası Öz Kaynak	57	% 43,8
Yarısından Azı Öz kaynak	6	% 4,6
Yanıt Yok	13	% 10
TOPLAM	130	100

İşletmelerin Yabancı Kaynak Kullanma Durumunun Değerlendirilmesi

Ankete katılan KOBİ'lerin finansal yapıları ve yabancı kaynak kullanma durumları incelendiğinde; işletmelerin öncelikle kendi öz kaynaklarını kullandığı, mecbur kalmadıkça diğer finansman kaynaklarına başvurmadıkları Tablo 10'da görülmektedir.

Tablo 10: KOBİ'lerde Yabancı Kaynak Kullanma Durumu

	Ticari Banka Kredileri	Kamu Bankası Kredileri	Diğer Firmalardan Alınan Borç.	Eximbank Kredileri	Özel Finans Kurumları	Yurt Dışından Sağlanan Krediler	Kişisel Tasarruflardan Sağlanan Kr.	Diğer
Her Zaman	%11,6	%3,5	%1,2	%1,2	-----	-----	%8,1	-----
Çoğunlukla	%15,1	%5,8	-----	-----	-----	-----	%8,1	-----
Sık Sık	%8,2	%7,0	%1,2	-----	-----	%1,2	%3,5	%1,2
Ara Sıra	%44,2	%30,2	%15	%2,3	%8,1	%4,7	%22,2	%2,3
Hiçbir Zaman	%17,4	%40,7	%69,8	%70,9	%68,6	%77,8	%48,8	%50
Yanıt Yok	%3,5	%12,8	%12,8	%25,6	%23,3	%16,3	%9,3	%46,5
TOPLAM	100	100	100	100	100	100	100	100

KOBİ'ler öz kaynakları yetersiz geldiğinde ilk olarak, ticari banka kredilerine başvurmakta bunu kamu bankası ve kişisel tasarruflardan sağlanan krediler izlemektedir. Yurt dışından, özel finans kurumlarından sağlanan krediler ile Eximbank kredileri ve diğer firmalardan alınan borçlar KOBİ'lerin finansman kaynaklarında küçük paya sahiptirler. KOBİ'lerin bu kaynakları çoğunlukla tercih etmediği görülmektedir.

KOBİ'lerin Kredi Bulma Konusunda Yaşadığı Sorunlar

KOBİ'lerin yabancı kaynak finansmanı sağlama konusunda ise işletmelerin yaşadığı en önemli sorunları ve bunların önem derecesini öğrenmek amacıyla sorulan soruya verilen cevaplar değerlendirildiğinde bu işletmelerden 30'u (% 23,08) kredi faizlerinin yüksekliğini, 28'i (% 21,54) bürokratik işlemlerin fazlalığını, 26'sı (% 20) teminat gösterme sorunlarını, 24'ü (% 18,46) kredi vadelerinin kısılalığını, 12'si (% 9,22) işletmenin kredi geçmişinin olmamasını ve 10'u da (% 7,7) diğer nedenleri ifade etmişlerdir.

Tablo 11: KOBİ'lerin Finansman Sağlamada Yaşadığı Sorunlar

Finansman Kaynak Sorunları	Cevap Sayısı	Yüzde %
Bürokratik İşlemlerin Fazlalığı	28	%19,9
Teminat Göstermede Yaşanan Zorluklar	26	%21
Kredi Vadelerinin Kısılalığı	24	%18,6
Kredi Faizlerinin Yüksekliği	30	%23
İşletmenin Kredi Geçmişinin Olmaması	12	%9,3
Diğer	10	%8,2
TOPLAM	130	100

İşletmelerin Finansal Yönetiminde Etkili Olan Kişiler

Ankete katılan orta ve büyük ölçekli işletmelerde etkili olan kişilerin belirlenmesine yönelik yapılan anket sorularından elde edilen sonuca göre; ilk sırada %94,2 ile firma sahipleri, ortakları veya bu kişilerin yakınları yer alırken bunu %81,4 ile profesyonel yöneticiler ve firma sahipleri birlikte izlemiştir. Sadece profesyonel yöneticiler %69,8 oranında etkili, %21 oranında etkisiz cevabıyla en son sırada yer alırken, diğer kişiler hakkında %22,1 oranında etkili, %37,2 oranında etkisiz cevabı verilmiştir.

Tablo 12: KOBİ'lerin Finansal Yönetiminde Etkili Olan Kişiler

	Firma Sahipleri, Ortakları ve Bu Kişilerin Yakınları		Sadece Profesyonel Yöneticiler		Profesyonel Yöneticiler ile Firma Sahipleri Birlikte	
SEÇENEKLER	Sayı	Yüzde %	Sayı	Yüzde %	Sayı	Yüzde %
Çok Etkili	84	64,62	14	10,77	50	38,46
Etkili	29	22,31	39	30	40	30,77
Kısmen Etkili	9	6,93	37	28,46	15	11,54
Etkisiz	3	2,30	12	9,23	5	3,85
Çok Etkisiz	3	2,30	14	10,77	11	8,46
Yanıt Yok	2	1,54	14	10,77	9	6,92
TOPLAM	130	100	130	130	130	100

2.d.2. Basel II Hakkında Yöneltilen Soruların Değerlendirilmesi

Bu kısımda görüşme yapılan KOBİ sahip/yöneticilerinin Basel II konusunda sorduğu sorulara verdiği cevaplar değerlendirilmektedir.

Tablo 13a: İşletmelere Basel II süreci ile ilgili olarak sorulan derecelendirme sorularına verilen cevapların değerlendirilmesi

	1*		2*		3*		4*		5*	
SEÇENEKLER	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Kesinlikle Katılıyorum	9	6,9	8	6,15	9	6,9	13	10	6	4,62
Katılıyorum	29	22,3	8	6,15	8	6,10	37	28,50	13	10
Fikrim Yok	27	20,8	18	13,85	14	10,8	35	27	22	17
Katılmıyorum	57	44	69	53,08	66	50,8	33	25,3	59	45,38
Kesinlikle Katılmıyorum	8	6	27	20,77	33	25,4	12	9,2	30	23
TOPLAM	130	100	130	100	130	100	130	100	130	100

1* : “Firma yöneticileri Basel II süreci hakkında yeterli bilgiye sahiptir” görüşüne katılma durumunuz.

Ankete katılan küçük ve orta büyüklükteki işletmelere firma yetkililerinin Basel II hakkında yeterli bilgiye sahip olup olmadıkları sorulmuştur. Elde edilen sonuçlar Tablo 13a'da 1 no. lu sütunda gösterilmiştir. Firmaların büyük çoğunluğu, firma yetkililerinin Basel II hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıklarını

belirtmişlerdir. Anket uygulanan firmalardan sadece 38'inde (% 29) yetkililerinin Basel II hakkında yeterli bilgiye sahip olduklarını belirtirken, 65 firmada (% 50) verilen cevaplara göre yöneticilerin Basel II süreci hakkında bilgi sahibi olmadıkları belirtilirken, 27 işletmenin yöneticisi ise (% 20,8) görüş belirtmemiştir.

2* : “İşletmemizde Basel II sürecinden sorumlu olan yönetici ve birimler belirlenmiştir” görüşüne katılma durumunuz.

Basel II sürecinin yönetilmesi konusunda bir planlarının olup olmadığını araştırmak amacıyla yöneltilen bu soruya verilen cevaplar Tablo 13a, 2 no. lu sütunda görülmektedir. Bu cevaplara göre anket uygulanan işletmelerin 16'sında (% 12) belirtilen konu hakkında bir hazırlık çalışması yapıldığı anlaşıırken, 96 işletmede (% 74) Basel II sürecine hazırlanma konusunda bir faaliyet olmadığı anlaşılmaktadır. 18 işletmede (% 14) bu konuda bir görüş belirtilmemiştir.

3* : “Firma yetkilileri Basel II süreci hakkında bir eğitim almıştır” görüşüne katılma durumunuz.

İşletme yöneticilerinin Basel II hakkında herhangi bir eğitim alıp almadığı konusunu ortaya koymak amacıyla sorulan soruya verilen cevapların dökümü Tablo 13a, 3. sütunda görülmektedir. Bu sonuca göre anket uygulanan işletmelerden 17'sinde (% 14) yöneticilerin Basel II konusunda eğitim aldıkları ancak 99 işletmede (% 76) Basel sürecine işletmelerin hazırlanması konusunda bir eğitim süreci uygulanmadığı anlaşılmaktadır. Görüşü olmadığını ifade eden işletme sayısı ise 14 (% 11)'tür.

4* : “İşletmemiz Basel II kriterlerini en iyi şekilde yerine getirebilecek durumdadır” görüşüne katılma durumunuz.

İşletme yönetiminin Basel II sürecinde başarılı olup olamayacakları konusunda yönetimlerin düşüncelerini ortaya koymak amacıyla sorulan bu soruya verilen cevapların sayısal ve yüzde dökümü Tablo 13a'da 4. sütunda görülmektedir. Bu sonuçlara göre anket uygulanan işletme yöneticilerinin 50'si (% 38) bu süreci başarılı olarak yönetecekleri düşüncesini taşıırken geri kalan 45 işletmenin yöneticileri (% 35) bu konuya olumsuz bakmaktadırlar. 35 işletmede (% 27) görüş belirtmeme seçeneği tercih edilmiştir.

5* : “Basel II sürecine uyum konusunda firmamızın bir eylem planı bulunmaktadır” görüşüne katılma durumunuz.

Anket uygulanan 130 işletmenin Basel II sürecine uyumu konusunda bir eylem planı olup olmadığının sorulduğu bu soruya verilen cevaplar Tablo 13a, 5. sütunda sayısal ve yüzdesel olarak yer almaktadır. Bu sonuçlara göre ankete cevap veren 19 işletme yöneticisinin (% 15) kanaati işletmenin bir eylem planının bulunduğu yönünde iken geri kalan 89 işletmede (% 68) böyle bir çalışmanın bulunmadığı anlaşılmaktadır. Görüşüm yok diyen işletme sayısı ise 22 (% 17)'dir.

Tablo 13b: İşletmelere Basel II süreci ile ilgili olarak sorulan derecelendirme sorularına verilen cevapların değerlendirilmesi

	6*		7*		8*		9*		10*	
SEÇENEKLER	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Kesinlikle Katılıyorum	9	6,92	21	16,15	32	24,62	26	20	31	23,84
Katılıyorum	17	13,07	65	50	52	40	35	26,92	45	34,62
Fikrim Yok	8	6,15	12	9,23	16	12,30	10	7,70	21	16,15
Katılmıyorum	63	48,46	23	17,70	26	20	45	34,62	27	20,77
Kesinlikle Katılmıyorum	33	25,40	9	6,92	4	3,08	14	10,76	6	4,62
TOPLAM	130	100	130	100	130	100	130	100	130	100

6* : “Basel II süreci ile ilgili yetkililer eğitim ve seminerlere katılmaktadır” görüşüne katılma durumunuz.

İşletme yöneticilerinin Basel II hakkında halen bir eğitime tabi tutulup tutulmadığının anlaşılması amacıyla yöneltilmiş bulunan bu soruya verilen cevaplar Tablo 13b, 6 no. lu sütunda görülmektedir. Bu sonuçlar değerlendirildiğinde 26 işletmenin (% 20) yöneticilerini Basel konusunda eğitime sürecinde olduğu ancak 96 işletmede (% 74) yöneticilerin Basel konusunda eğitilmesi konusunda bir çalışma olmadığı anlaşılmaktadır. Herhangi bir fikrim yok diyen işletmelerin sayısı ise 8 (% 6)’dır.

7* : “Firma faaliyetleri belli ilkelere göre yürütülmektedir” görüşüne katılma durumunuz.

Firmalarda kurumsallaşma düzeyi ve yönetimde belirli ilkelerin ne düzeyde uygulandığı hakkında veri toplamak amacıyla sorulan bu soruya verilen cevaplar değerlendirildiğinde ortaya çıkan sonuçlar şu şekildedir: Anketi cevaplandıran 86 firma yöneticisinin (% 66) firma yönetimini belirli ilkelere göre yönettiği düşüncesini taşıdıkları, buna karşın geri kalan 32 firmada (% 25) firma yönetimlerinin kurumsal yönetim kriterlerine ve belirli ilkelere göre yönetilmediği sonucu çıkarken 12 işletme (% 9) fikri olmadığını belirtmiştir.

8* : “Firmamız bütün faaliyetlerini belge esasına göre yürütmektedir” görüşüne katılma durumunuz.

İşletmelerde faaliyetlerin belge esasına göre yürütülmesi kurumsal yönetimin bir gereği olduğu gibi kayıt dışı faaliyetlerin ortadan kalkması açısından da önem taşımaktadır. İşletme yönetimlerinin faaliyetlerini ne düzeyde belge esasına göre yaptığını tespit etmek amacıyla yöneltilen bu soruya alınan cevaplar Tablo 13b, 8 no.lu sütunda yer almaktadır. Bu sonuçlara göre 84 işletmenin yöneticisi (% 65) faaliyetlerini belgeye dayalı olarak yürüttüklerini belirtirken, 30 işletmenin (% 23) yönetimi belge konusuna yeterince önem verilmediği görüşünü taşımaktadır. 16 işletmede (% 12) bu konu hakkında bir görüş belirtilmemiştir.

9* : “Firmamızın kurumsal bir yapıya kavuşması için danışmanlık desteği alınmaktadır” görüşüne katılma durumunuz.

Firmaların profesyonelleşmesi ve kurumsallaşması konusu teknik ve önemli bir konu olması nedeniyle bu konuda yönetimlerin danışmanlık desteğine ihtiyaç duymaları söz konusu olabilir. Çünkü bu tür çalışmalar genellikle konusunda uzman ve deneyimli bir ekip önderliğinde gerçekleştirilmektedir. Anket uygulanan işletmelerde bu konudaki çalışmaların düzeyi hakkında bilgi edinmek amacıyla yöneltilen bu soruya verilen cevaplar incelendiğinde 61 işletme (% 47) yöneticisi danışmanlık desteği aldıkları konusunda olumlu görüş belirtirken geri kalan 59 işletme yöneticisi (% 45) kurumsallaşma konusunda bir danışmanlık desteği almadıklarını ifade etmişlerdir. Fikrim yok diyenlerin sayısı 10 (% 8)’dur.

10*: “Firmamız finans kurumları ile iyi bir diyaloga sahiptir” görüşüne katılma durumunuz.

Uygun şartlarla finansman sağlamak isteyen firma yönetimleri finansal kuruluşlarla ilişkilerini iyi yönetmek durumundadırlar. Bu konu hakkında firmaların tutumlarını ortaya çıkarmak amacıyla yöneltilmiş bulunan bu soruya verilen cevapların sayısal ve yüzdesel dökümü Tablo 13b, 10. sütununda bulunmaktadır. Bu sonuçlardan çıkan sonuca göre 76 işletmenin yöneticileri (% 59) finans kuruluşlarıyla ilişkilerinin iyi olduğu görüşünü temsil ederlerken, geri kalan 33 işletmenin (% 25) yöneticileri finansal kuruluşlarla ilişkilerinin olumsuz olduğu kanaatine sahiptirler. 21 işletmede de (% 16) bu konuda bir fikrim yok seçeneği işaretlenmiştir.

2.d.3. İşletmelerin Basel II Sürecini Ele Alış Biçimleri

KOBİ’lerin Basel II sürecine hazırlanma konusundaki davranışlarını tespit etmek amacıyla sorulan soruya verilen cevaplar incelendiğinde 18 işletmede (% 13,85) bu sürecin kapsamlı proje olarak ele alındığı, 13 işletmenin (% 10) bu konuyu sınırlı bir proje olarak ele aldığı Tablo 14’de görülmektedir. Anket uygulanan işletmelerden 52’sinin (% 40) bu konu hakkında henüz planlama aşamasında olduğu, 68 işletmenin ise (% 52,3) herhangi bir faaliyette bulunmadığı yine Tablo 14’de görülmektedir. 17 işletmenin de (% 13) konu hakkında finansman sağladığı belirtilmiştir.

Tablo 14: İşletmelerin Basel II Sürecini Ele Alış Biçimleri

Basel II’ye Hazırlık Konusunda Yapılanlar	Sayı	Yüzde (%)
Kapsamlı proje olarak	18	13,85
Sınırlı bir proje olarak	13	10
Planlama aşamasındadır	52	40
Henüz projelendirme yapılmamıştır.	68	52,3
Basel II süreci için yeterince kaynak ayırmıştır.	17	13
TOPLAM	168*	129,15*

* İşletme sayısının 130’dan ve yüzde toplamının 100’den fazla çıkmasının nedeni birden fazla seçeneğin işaretlenmesinden kaynaklanmaktadır.

İşletmelerin Basel II Sürecine Hazırlanma Durumlarının Değerlendirilmesi

İşletmelerin Basel II sürecine hazırlanması için yaptığı yatırımların yeterlilik derecelerinin değerlendirilmesine yönelik olarak yöneltilen soruya verilen cevaplara göre ilk sırada 60 işletmede (% 46,15) yetişmiş insan kaynağı istihdamına önem verilmesi gelirken, bunu 56 işletmede (% 43,07) bilgi-işlem sistemine ve 53 işletmede (% 40,76) danışmanlık desteğine yapılan yatırımlar izlemektedir. En son sırada mevcut insan kaynağının eğitimi ve yetiştirilmesi işletmelerin 41'inde (% 31,53) öncelikli olarak ele alınmaktadır.

Tablo 15: İşletmelerin Basel II'ye Hazırlanma Durumlarının Değerlendirilmesi

Basel II'ye Hazırlık İçin Yapılan Yatırımlar	İşletme Sayısı	Yüzde %
Mevcut insan kaynağının eğitimi ve yetiştirilmesi	41	31,53
Yetişmiş insan kaynağı istihdamına önem verilmesi	60	46,15
Bilgi işlem sistemine yatırım yapılması	56	43,07
Yazılım-donanıma yönelik yatırımlar	47	36,15
Danışmanlık hizmeti alınması	53	40,76
TOPLAM	257*	197,66*

* İşletme sayısının 130'dan ve yüzde toplamının 100'den fazla çıkmasının nedeni birden fazla seçeneğin işaretlenmesinden kaynaklanmaktadır.

KOBİ'lerin Basel II sürecine hazırlanması konusundaki sorunların değerlendirilmesi

KOBİ'lerin Basel II sürecine hazırlanma konusunda yaşadığı başlıca sorunları tespit etmek amacıyla sorulan bu soruya verilen cevaplar Tablo 16'da görülmektedir. Bu verilere göre 109 işletmenin (% 83,8) yaşadığı en önemli problem konuya yeterli düzeyde hakim nitelikli eleman yetersizliği olarak ortaya çıkmaktadır. Basel II mevzuatının yeterince anlaşılabilmesi 104 işletmede (% 80) önemli bir sorun olarak ortaya çıkarken 71 işletme yöneticisi (% 54,6) firmalarının Basel II kriterlerini karşılayacak büyüklükte olmadığını ve 68 işletme de (% 52,3) bu konu için kaynaklarının yetersiz olduğunu belirtmiştir.

Tablo 16: KOBİ'lerin Basel II sürecine hazırlanması konusundaki sorunların değerlendirilmesi

İşletmelerin karşılaştıkları sorunlar	İşletme Sayısı	Yüzde %
Basel II mevzuatının anlaşılammaması	104	80
Nitelikli eleman yetersizliği	109	83,8
Firmanın ölçek itibariyle yetersiz oluşu	71	54,6
Öz sermaye bakımından yetersizlik	68	52,3
TOPLAM	352*	270*

* İşletme sayısının 130'dan ve yüzde toplamının 100'den fazla çıkmasının nedeni birden fazla seçeneğin işaretlenmesinden kaynaklanmaktadır.

Türkiye'de KOBİ'leri Basel II Sürecinde Olumsuz Etkileyen Başlıca Faktörler

Tablo 17 incelendiğinde KOBİ'leri Basel II sürecine hazırlanma konusunda olumsuz etkileyen başlıca faktörler ve dereceleri görülmektedir. Buna göre KOBİ'lerin yönetiminde aile işletmeciliği anlayışı bu konuda 56 işletmede (% 43,07) en önemli engel olarak görülmektedir. Bunun ardından profesyonel olan yönetim anlayışı 54 işletmede (% 41,53) ikinci sırada en önemli engel olarak değerlendirilmektedir. Bunlardan sonra işletmelerin finansal yapılarında yaşanan sorunlar 53 işletme yönetimi (% 40,76) tarafından Basel II sürecinin önünde en önemli engel olarak görülürken, dördüncü sırada da 35 işletmenin yönetimi (% 26,92) işletmelerin yetersiz fonksiyonelleşmesini önemli bir sorun olarak görmektedir.

Tablo 17: Türkiye'de KOBİ'leri Basel II Sürecine Hazırlanmada Olumsuz Etkileyen Başlıca Faktörler

FAKTÖRLER	İşletme Sayısı	Yüzde %
Yetersiz fonksiyonelleşme	35	26,92
Profesyonel olmayan bir yönetim anlayışı	54	41,53
Finansal yapıdaki olumsuzluklar	53	40,76
Yönetimde aile işletmeciliği anlayışı	56	43,07
Faaliyetlerin kayıt dışı olarak gerçekleştirilmesi	47	36,15
TOPLAM	246*	188,43*

* İşletme sayısının 130'dan ve yüzde toplamının 100'den fazla çıkmasının nedeni birden fazla seçeneğin işaretlenmesinden kaynaklanmaktadır.

3. Sonuçlar ve Öneriler

Araştırma sonuçları topluca değerlendirildiğinde Türkiye’de Akdeniz Bölgesi illerinden Adana, Mersin, Osmaniye ve Hatay’da faaliyet gösteren KOBİ’lerin Basel II sürecine uyum konusunda ciddi sorunları olduğu anlaşılmaktadır. Zaten finansman sorunları yaşayan ve faaliyetlerini ağırlıklı olarak öz kaynaklarla yürüten ve ihtiyaç duydukları halde yeterince ve uygun şartlarda yabancı kaynak temin edemeyen KOBİ’lerin Basel II standartları uygulandığında kredi kullanma şanslarının biraz daha azalacağı öngörülebilir. Çünkü Basel II süreciyle birlikte KOBİ’ler kurumsallaşma, kayıt dışılık, profesyonelleşme gibi çeşitli açılardan risk derecelendirmesine tabi tutulacak ve belirtilen alanlarda yeterince başarı gösteremeyen firmalar yüksek riskli olarak derecelendirilecek, bu da KOBİ’lerin daha yüksek faizle kredi kullanmaları sonucunu doğuracaktır.

Araştırma konusu olan KOBİ’lerin Basel II sürecine uyumu konusunda önemli sorunları ve eksiklikleri olduğu anlaşılmaktadır. Toplanan verilerden elde edilen sonuçlara göre örneğin; firma yönetimlerinin Basel II sürecine hazırlanma konusunda % 50’inin herhangi bir çalışması yoktur, firma yönetimlerinin % 76’sı Basel II süreci konusunda herhangi bir eğitime tabi tutulmamıştır. Bu işletmelerinin yöneticilerinin sadece % 38’i Basel II sürecinde başarılı olacaklarını düşünmektedirler. Bu da sadece bir temenniden ibarettir.

KOBİ’lerin genel durumları, Basel II ile ilgilenme, kendilerini hazırlama, şirketlerinde Basel II’ye hazırlık çalışmaları açısından bakıldığında da önemli sorunlar olduğu görülmektedir. Örneğin, aile işletmeciliği anlayışında bir yönetim, kayıt dışı esaslı üretim, kurumsallaşma konusunda yeterli çalışmalar yapılmaması kısaca küçük olsun benim olsun anlayışını devam ettirmektedirler. Küresel anlamda işletmecilik açısından bakıldığında bu tür işletmecilik anlayışının gelecekte uzun süre devam edemeyeceği belirtilebilir.

İstenmeyen sonuçların yaşanmaması ve KOBİ’lerimizin varlığını devam ettirebilmeleri ve rekabet şanslarının artırabilmeleri için Basel II standartlarını yerine getirmelere gerekmektedir. Bu nedenle KOBİ’lerimize aşağıdaki öneriler yapılabilir. Zira KOBİ’lerimizin geleceği büyük ölçüde bu önerilerin uygulanmasına bağlıdır.

- Basel II kriterleri kredi kullanan ülkemiz işletmelerini de yakından ilgilendirdiğinden ve 2009 yılında uygulamaya başlanacağından, kriterlere uyum süreci en kısa sürede başlatılmalı ve konunun üzerinde hassasiyetle durulmalıdır.

- Firmaların yönetiminde aile temelli kişisel ağırlık yerine profesyonel, eğitimli ve tecrübeli kişilere daha çok yer verilmelidir,

- Kayıt dışı faaliyetlerden olabildiğince kaçınılarak faaliyetlerin kayıtlı olarak yürütülmesi sağlanmalıdır,

- Firmalar faaliyetlerini esas faaliyet konuları üzerinde yoğunlaştırmalıdır,

- Uluslararası standartlarda güvenilir mali tablolar üretilmelidir,

- Firma içinden yetkili bazı kişiler vasıtasıyla Basel II konusunda acil eğitim alıp firmada gereken çalışmalar bir an önce başlatılmalıdır,

- KOBİ'ler finansman açısından sadece banka kredilerine bağımlı kalmamalı, bunun dışında leasing, faktoring, forfaiting ve risk sermayesi gibi finansman tekniklerini kullanmak suretiyle kaynaklarını çeşitlendirmelidirler,
- KOBİ'ler kendilerini tanımlarken Basel II'nin KOBİ tanımına göre hareket etmelidirler,
- Düşük maliyetli kredi kullanabilmek için Basel II'nin öngördüğü teminat yapısına uyum sağlanmalıdır. Genel olarak Türkiye'de ağırlıklı olarak kullanılan ortak kefaleti, grup şirketi kefaleti veya müşteri çek ve senedi gibi teminatlar yerine Basel II kriterlerinin öngördüğü teminatlar olan nakit, mevduat veya mevduat sertifikası, altın, borçlanma senetleri, IMKB 100 hisse senetleri, yatırım fonları, ana endeks dışında fakat organize piyasalarda işlem gören senetler, ana endeks dışında fakat organize piyasalarda işlem gören senetleri de barındıran fonlar, taşınmaz mal ipoteği gibi teminatları kullanmalıdırlar.
- Çok küçük işletmelere (mikro işletme) Basel II kriterlerine uyumu konusunda esneklik tanımlanabilir ve zaten kredi konusunda sıkıntılar yaşayan bu işletmelerin Basel II standartlarına uyumuna istisnalar getirilebilir ya da en azından belli bir süre verilerek uyum konusunda hazırlık yapmaları sağlanabilir.

KAYNAKÇA

- Ata, Ali, Gür, Furkan A., Çelik, Kerem Ruşen (2008), 'KOBİ Finansmanında Basel II Uygulamalarının Olası Etkileri: Gaziantep'te Bir Uygulama', *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, Sayı 40, Ekim, ss.185-199.
- Ayadi, R. ve Rossi, F. D., (2005); 'Practical Implications of the New Capital Accord for the European Banking Systems Result & Analysis of Industry Survey', *Working Paper*, ss. 1-14.
- http://www.atonet.org.tr/yeni/files/_files/MEDYA_ILISKILERI/baseliki/ato_basel.pdf, (Erişim Tarihi: 15.10.2008).
- <http://www.kosgeb.gov.tr/Haber/haber.aspx?hID=58> (Erişim Tarihi: 15.06.2008)
- <http://www.pwc.com>, (Erişim Tarihi: 22.08.2008).
- Jarnes, C. (2002), 'RAROC Based Capital Budgeting and Performance Evaluation: A Case Study of Bank Capital Allocation', *Financial Institutions Center*, Wharton School, University of Pennsylvania.
- Keskin, Duygu Anıl (2007), 'Basel II Kriterlerinin İşletmeler Üzerindeki Etkileri', *İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi*. 2007, (1), ss. 95-104.
- Körpe, Ercan (2008), 'Bölgesel Kalkınma Ajansı ve KOBİ'ler', *Active, Bankacılık ve Finans Dergisi*, Yıl 9, Sayı 55.
- Kutlu, Hüseyin Ali ve Demirci, N. Savaş, 'Kapsamlı Bir Risk Yönetimi Düzenlemesi: Basel II ve KOBİ'lere Muhtemel Etkileri', *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, Sayı 40, Ekim, ss.200-212.

- Oğuz, Hatice Dilek (2008), 'Basel II ve KOBİ Kredilerine Etkileri', ***Kalkınmada Anahtar: Verimlilik Dergisi***, Temmuz, Sayı: 235.
- Özbek, Çetin (2002), 'Denetimin Değişen Dünyası: Yeni İç Denetim Profili', ***VII.Türkiye İç Denetim Kongresi***, Institut of Internal Auditors.
- Reha Uz ve diğerleri, ***Risk Yönetimi ve Basel II'nin KOBİ'lere Etkileri***, Türkiye Bankalar Birliği Yayını, Eylül 2004, Yayın No: 228, ss. iv-v.
- Şengel, Salim (2008), 'Küçük Ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Basel II Düzenlemeleri Kapsamında Muhasebe Uygulamaları Açısından Değerlendirilmesi: Bilecik Örneği': ***3.KOBİ'ler Verimlilik Kongresi, AB'nin KOBİ Finansmanına Getirdiği Yenilikler , Kongre Kitabı, 17-18 Kasım 2006, İstanbul***, ss. 90-96.
- TBB (2006), 'Basel II'nin KOBİ'lere Etkileri', Basel II ve KOBİ'ler Çalışma Grubu, ***Bankacılar Dergisi***, Sayı: 58.
- Teker, Suat, Bolgün, K. Evren ve Akçay, M. Barış (2005), 'Banka Sermaye Yeterliliği: Basel II Standartlarının Bir Türk Bankasına Uygulanması', ***Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi***, www.e-sosder.com, Bahar, C. 3, S. 12 (42-54).
- Usta, Öcal ve Güler, Sevinç (2006), 'Kobilerin Finansmanı Üzerinde Basel II Kriterlerinin Etkileri Ve Değişen Koşullarda Kredi Sağlamaya Yönelik Önlemler', ***3.KOBİ'ler Verimlilik Kongresi, AB'nin KOBİ Finansmanına Getirdiği Yenilikler , Kongre Kitabı, 17-18 Kasım 2006, İstanbul***, ss. 225-226.
- Yılmaz, Figen (2003), 'Türkiye'de Küçük ve Orta Boy İşletmeler', ***İktisadi Araştırmalar ve Planlama Müdürlüğü. İş Bankası Yayını***.